

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Jaume Centelles

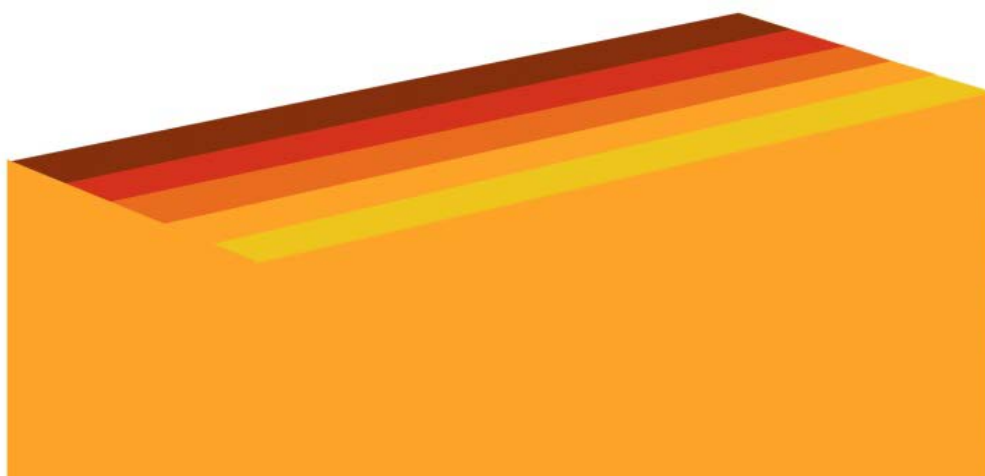
jcentell@xtec.cat

Mestre i bibliotecari escolar

**LA LECTURA ENTRE ELS INFANTS I ELS JOVES
A CATALUNYA (2016-2017)**

**LA LECTURA ENTRE LOS NIÑOS Y LOS JÓVENES
EN CATALUÑA (2016-2017)**

**READING AMONGST CHILDREN AND YOUNG ADULTS
IN CATALONIA (2016-2017)**

RESUM | RESUMEN | ABSTRACT

En aquest capítol s'analitzen els resultats de les diferents proves dutes a terme pels alumnes de quart i sisè curs d'educació primària i pels de quart curs d'educació secundària obligatòria que mesuren el grau d'assoliment de les competències i coneixements bàsics de l'alumnat respecte a la lectura.

Es comenten també els plans de lectura que, durant aquest període, han quedat aturats o suprimits. Aquest fet contrasta amb l'efervescència de noves iniciatives de col·lectius que s'organitzen —com *l'Escrivim*, la *Biblio(r)evolució* o *Àlbum Barcelona*— o amb la consolidació d'altres activitats significatives —congressos, seminaris i grups de treball—, i s'apunten algunes tendències que, atès el creixent interès social per la lectura, fan pensar en un esdevenir millor en tots els aspectes. Finalment, es tornen a referenciar assajos sobre lectura publicats en format de paper durant el bienni 2016-2017.

En este capítulo se analizan los resultados de las diferentes pruebas llevadas a cabo por los alumnos de cuarto y sexto curso de educación primaria y los de cuarto curso de educación secundaria obligatoria que miden el grado de consecución de las competencias y conocimientos básicos del alumnado respecto a la lectura.

Se comentan también los planes de lectura que, durante este periodo, se han suspendido o suprimido. Este hecho contrasta con la efervescencia de nuevas iniciativas de colectivos que organizan -como *Escrivim*, la *Biblio(r)evolució* o *Álbum Barcelona*- o con la consolidación de otras actividades significativas -congresos, seminarios y grupos de trabajo-, y se apuntan algunas tendencias que, dado el creciente interés social por la lectura, hacen pensar en un devenir mejor en todos los aspectos. Finalmente, se vuelven a referenciar ensayos sobre lectura publicados en formato de papel durante el bienio 2016-2017.

This chapter analyses the results of the different tests taken by children in their fourth and sixth years of primary school and by adolescents in their fourth year of secondary school to assess their basic reading skills and knowledge gained through reading.

The chapter also observes how the decline in certain reading programmes, which have been temporarily stopped or abandoned, contrasts with the enthusiasm seen in other projects and initiatives. These include *Escrivim*, *Biblio(r)evolució*, and finally, *Àlbum Barcelona*. The chapter then considers the important reading-related activities that have taken place over the two-year period in question, including congresses, seminars and the development of work groups. These, as well as other initiatives, suggest that the general public's interest in reading is increasing and that reading amongst children and young adults is undergoing a favourable transformation in many ways. Finally, the chapter considers essays on reading published in printed form during 2016 and 2017.

PARAULES CLAU:

Lectura infantil i juvenil, Plans de promoció de la lectura, Informe PISA, Proves PIRLS

PALABRAS CLAVE:

Lectura infantil y juvenil, Planes de promoción de la lectura, Informe PISA, Pruebas PIRLS

KEYWORDS:

Reading skills, Children and young adults, PISA report, PIRLS tests

REBUT 20/01/2018 / ACCEPTAT 27/02/2018

1 PRESENTACIÓ

La crisi econòmica, amb l'inici de la baixada de vendes de llibres i la retallada dels pressupostos públics, ha incidit negativament en aquest bienni en diversos aspectes, com ara la preocupació per la compra individual de llibres a l'escola, el poc risc editorial per a la publicació d'estudis o la disminució de l'espai de crítica als mitjans de difusió tradicionals. Tot i així, resseguir les dades sobre els estudis de recerca i divulgació sobre els llibres infantils i juvenils dels darrers dos anys ofereix un resultat prou interessant, amb un cert aire de continuïtat resistent.

El món escolar ha viscut un esclat de projectes i idees «innovadores» que han generat una aliança entre centres educatius que es qüestionen el seu model d'aprenentatge i busquen la millor manera d'implementar la transformació del sistema educatiu català i el desenvolupament de competències per als alumnes que viuran al segle XXI. Una de les iniciatives més visibles és la que impulsen el centre UNESCO de Catalunya, la Fundació Jaume Bofill, la Universitat Oberta de Catalunya i EduCaixa, que sota el nom d'*Escola Nova 21* està promovent debats, compartint experiències i reflexions sobre diferents aspectes educatius, entre els quals es troba la lectura. El col·lectiu Escola Nova 21, amb defensors —i també detractors—, ha aconseguit que l'educació focalitzi bona part de les converses que es produeixen més enllà dels espais habituals reservats als docents.

Els canvis d'hàbits de consum cultural cada vegada són més evidents. L'accés a la ficció a través de plataformes en línia augmenta i els infants i joves cerquen les dades i les informacions que necessiten a internet. Enfront d'aquesta tendència, el món editorial està fent moviments i l'aposta d'algunes editorials per la realitat augmentada, per exemple, o per l'àlbum il·lustrat de qualitat és notable.

Cal remarcar l'aparició d'un corrent de llibres «realistes» que abasten tots els temes que ens preocupen, com ara els refugiats, la pobresa, l'ecologia o l'assetjament escolar, llibres amb històries que els puguin explicar i que ajudin a entendre'ls. Per exemple, als últims premis Protagonista Jove hi ha seleccionades novel·les que estan basades en fets reals —*Adam i Thomas* d'Aharon Appelfeld, *Connexions* d'Elizabeth Stewart o *Train Kids* de Dirk Reinhardt— i a l'Atrapallibres ha succeït el mateix —*La pel·lícula de la vida* de Maite Carranza, *La immortal* de Ricard Ruiz Garzón o *L'Agni i la pluja* de Dora Sales, en són alguns exemples.

Els editors —conscients que cal afinar per oferir llibres de qualitat, útils i atractius—, els llibreters —més professionals i conscients de quina és la seva tasca— i els autors, amb la col·laboració d'altres entitats, han fet una aposta ferma per donar visibilitat a la literatura infantil i juvenil, i fruit d'aquesta voluntat estan sorgint moviments i accions que tenen com a objectiu que siguem un país més lector, més literari, perquè això significa que serem un país millor.

El món escolar ha viscut un esclat de projectes i idees «innovadores»

L'aposta d'algunes editorials per la realitat augmentada o per l'àlbum il·lustrat de qualitat és notable

Pel que fa al món editorial, ha entrat amb molta força el col·lectiu **Àlbum Barcelona**, l'aliança de tretze editorials que volen, a més de fer negoci, educar la població infantil i juvenil mitjançant la lectura de les imatges, a través dels àlbums il·lustrats. Les imatges confereixen una altra dimensió al text, sense repetir-lo ni duplicar-lo i convé saber-les llegir perquè d'alguna manera tenen una lluminositat diferent i eleven el text que es narra a un altre nivell on es poden generar múltiples lectures. Els àlbums ofereixen un enriquiment extraordinari sense ser —o precisament per això— llibres escolars. Algunes d'aquestes editorials organitzen trobades amb mestres, bibliotecaris i prescriptors en general, per exemple, «las tardes de Altamira» de l'editorial Ekaré.

Una altra iniciativa que ha pres volada és la promoció de l'anomenada **literatura de quilòmetre zero**, que alerta els promotors que prenguin consciència que hi ha una literatura de proximitat, d'autors i autores del nostre territori que fan molt bona feina i que, a més, són al nostre abast per organitzar clubs de lectura, debats, trobades, visites a les escoles, etc.

Un fenomen sorprenent ha estat l'**aparició de llibreries petites i independents**, especialitzades en temàtiques diverses i amb una aposta decidida per la promoció cultural, que organitzen nombroses activitats i amb un tracte molt proper amb els clients. A Barcelona, al barri de Gràcia, per exemple, n'hi ha una quarantena i formen una xarxa d'espais que inviten a entrar, remenar, conversar i comprar aquells llibres que, difícilment es poden descobrir a les grans superfícies comercials.

També està agafant força l'edició mitjançant plataformes de **micromecenatge**, a imatge de les que funcionen als Estats Units, que posen en contacte els autors i els possibles mecenes que fan petites aportacions que ajuden al finançament del llibre. De moment, però, les tirades són limitades.

2 LA LECTURA ENTRE ELS INFANTS I ELS JOVES

2.1 Plans de lectura d'àmbit nacional

Pla de lectura 2020

El Govern de la Generalitat de Catalunya va presentar un nou pla, coordinat pel Departament de Cultura, que preveia una inversió de 105,3 milions d'euros per incrementar l'activitat lectora a Catalunya. El document, molt complet, recollia 20 línies estratègiques i 53 accions concretes, avaluable

Els àlbums ofereixen un enriquiment extraordinari sense ser —o precisament per això— llibres escolars

Un fenomen sorprenent ha estat l'aparició de llibreries petites i independents

A imatge de les que funcionen als Estats Units està agafant força l'edició mitjançant plataformes de micromecenatge

cada any, que tenien com a objectius principals fer visible la figura del lector; prestigiar la lectura com a via principal d'accés al coneixement; incrementar els índexs de lectura i la comprensió lectora en totes les franges d'edat, amb especial atenció als infants i joves; reconèixer els autors, la llengua i la literatura catalanes arreu del territori; valorar la propietat intel·lectual; enfortir i consolidar el sector del llibre millorant l'oferta editorial en llengua catalana i occitana; potenciar les llibreries i la xarxa de biblioteques de Catalunya, com a centres culturals i prescriptors del llibre i la lectura, i augmentar la presència del llibre i la lectura als mitjans de comunicació, tant en espais informatius com en no informatius i de ficció.

Una lectura atenta del Pla revela que no planteja grans novetats. Tot el que s'apunta és correcte, certament, però no és res que no s'hagi intentat abans. Allò que destaca és l'absència d'una coordinació amb el Departament d'Ensenyament i sembla estrany perquè la promoció de la lectura passa, inevitablement, pel món escolar. També sobta que en el previst Consell Nacional de la Lectura no hi hagi representació del col·lectiu bibliotecari.

De tota manera, la situació política de Catalunya, amb l'aplicació de l'article 155 de la Constitució, ha aturat el Pla de lectura 2020 així com altres projectes que emanen del Govern català.

2.2 Plans de lectura d'àmbit municipal

Pla de lectura de l'ICUB

L'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) va presentar la campanya «Barcelona Llibre» de foment de la lectura, però va ser retirada als pocs dies després de rebre nombroses crítiques des de diversos sectors socials i culturals.

2.3 Proves de competència lectora: resultats i anàlisi

Proves d'avaluació de les competències bàsiques a sisè de primària i a quart d'ESO

Els informes presentats el mes de juliol de 2017 evidencien una tendència general a la millora, amb resultats molt semblants entre les competències. Segons el president del Consell Superior d'Avaluació, Joan Mateo, es tracta d'uns «resultats consolidats, amb poques variacions respecte a les edicions anteriors». També es remarca la tendència a la millora de l'equitat dels resultats, d'acord amb els objectius del Departament d'Ensenyament per al 2018: el percentatge d'alumnes amb nivell baix s'ha reduït a menys del 15 %. En paraules de Joan Mateo durant la roda de premsa de presentació dels resultats: «Avui en dia el tema de la comprensió lectora està assolit».

Una lectura atenta del Pla de lectura 2020 revela que no planteja grans novetats, no és res que no s'hagi intentat abans

Els informes presentats el mes de juliol de 2017 evidencien una tendència general a la millora, amb resultats molt semblants entre les competències

Els resultats de les proves en català mostren una lleugera millora a primària (+1,3 punts) i un lleuger descens a l'ESO (-2,3 punts); en castellà, un lleuger descens a primària (-0,7 punts) i una lleugera millora a l'ESO (+0,7 punts). Els resultats són equivalents entre una llengua i l'altra i, tal com ha assegurat Mateo, «s'aconsegueix l'objectiu que l'alumnat assoleixi un bon domini d'ambdues llengües al final de l'escolarització obligatòria».

Proves PISA (Programa Internacional per a l'Avaluació d'Estudiants)

Els resultats de les proves es coneixen un o dos anys després d'haver-les fet. Així, el desembre de 2016 es van presentar els resultats de les proves efectuades el 2015. Les proves de comprensió lectora mostren uns resultats equivalents a l'anterior edició de 2012. Catalunya obté 500 punts, una mica per sobre de la mitjana dels països de l'OCDE que és de 493, la d'Europa (494 punts) i la d'Espanya (496 punts). En comprensió lectora, Catalunya se situa a nivells de països com Suècia, Dinamarca o Bèlgica.

Proves PIRLS (Estudi Internacional de Progrés en Comprensió Lectora)

Les proves efectuades als alumnes de quart de primària revelen que hi ha una millora en comprensió lectora, tot i que encara estan per sota del que seria desitjable (a 11 punts de distància de la mitjana europea i a 12 de la mitjana de l'OCDE). Els estudiants catalans han obtingut resultats per sota també de la mitjana espanyola.

Les dades completes es poden consultar a l'informe publicat al web del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Pel que fa a la realitat dels alumnes catalans, trobem diverses anàlisis en els diaris d'àmbit local i nacional on s'apunta la justificació amb l'argument que les proves són en català, quan el 60 % dels alumnes que van fer la prova afirmen que a casa o no el parlen mai o només l'utilitzen a vegades. També s'indica que els alumnes de quart de primària estan en procés d'aprenentatge de la llengua —només fa quatre anys que treballen amb la lectura— i estan aprenent simultàniament en dos codis, el castellà i el català. En aquesta línia, responsables de la Conselleria d'Ensenyament destaquen que els resultats que obtenen posteriorment els nois i noies de 15 anys a l'avaluació en comprensió lectora en les proves PISA, són iguals i fins i tot millors que els de la mitjana espanyola.

Des del món educatiu s'apunten altres aspectes deficitaris com les retallades en inversió, la formació del professorat o la cultura amb què arriben els infants a l'escola.

La bona notícia de les proves PIRLS és el progrés experimentat per Catalunya, que ha guanyat 24 punts respecte a l'edició del PIRLS de fa cinc anys, fins a situar-se en els 522.

Les proves efectuades als alumnes de quart de primària revelen que hi ha una millora en comprensió lectora

Des del món educatiu s'apunten altres aspectes deficitaris com les retallades en inversió, la formació del professorat o la cultura amb què arriben els infants a l'escola

3 ESTUDIS I RECERCA

3.1 Projectes i grups

D'entre els diferents col·lectius que es reuneixen periòdicament per investigar sobre la lectura en destaquem els següents:

El **GRETEL** és el Grup de Recerca de Literatura Infantil i Juvenil i Educació Literària adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona i dirigit per la doctora Teresa Colomer. L'objectiu principal de recerca és l'ús dels llibres infantils i juvenils per als aprenentatges literaris a l'escola obligatòria.

L'**Associació de Mestres Rosa Sensat** promou diversos grups de treball relacionats amb la lectura:

- **Art i literatura.** Adreçat a educadors del primer cicle d'educació infantil, proposa un espai per interrogar-se i reflexionar sobre la pràctica educativa quan s'experimenta amb la literatura per les primeres edats amb llibres d'artista i àlbums il·lustrats.
- El **Seminari de Bibliografia Infantil i Juvenil «Quins llibres»** es reuneix per comentar els llibres que arriben a la biblioteca de l'Associació. Debaten sobre els llibres que han llegit i valoren la qualitat literària o científica del llibre presentat.
- **Punt de Lectura** és un grup que duu a terme un treball cooperatiu de lectura i comentari de les novetats de llibres per a infants i joves per determinar-ne les possibilitats de lectura entre els lectors.
- **Il·lustrem-nos** és un grup on s'analitza el paper de la imatge en els llibres narratius (llibres il·lustrats, àlbums i còmics) i no narratius (llibres-joc i llibres de coneixements) i es dissenyen recursos que fomentin la lectura d'imatges en infants i joves.
- **Passió per la Lectura** és un grup format per persones lligades al món de l'educació, de les biblioteques i de l'edició de llibres infantils que elaboren uns materials monotemàtics amb propostes de treball a l'aula.

El **Bib Botó** és un grup de treball del COBDC que es reuneix a la llibreria barcelonina Al·lots Petit Príncep per comentar les novetats editorials aparegudes al sector.

3.2 Treballs i tesis

De les tesis presentades en aquest període en destaquem les següents:

- *Aprendre a valorar les lectures literàries. Anàlisi d'una intervenció didàctica a cicle inicial*, presentada per Vanesa Amat Castells el 17 de febrer de 2016. Dirigida per Teresa Colomer (UAB).

GRETEL és el Grup de Recerca de Literatura Infantil i Juvenil i Educació Literària adscrit a la UAB

L'Associació de Mestres Rosa Sensat promou diversos grups de treball relacionats amb la lectura

Bib Botó és un grup de treball del COBDC que es reuneix per comentar les novetats editorials

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

- *Esto no va de libros. Literatura infantil y juvenil digital y educación literaria*, presentada per Lucas Ramada Prieto el 14 de setembre de 2017. Dirigida per Mireia Manresa (UAB).
- *Influència de l'entorn familiar i escolar en l'adquisició de l'hàbit lector*, presentada per Joan Portell Rifà on s'analitzen les respostes de 800 persones adultes a una enquesta sobre els factors i els referents que han influït en el seu bagatge com a lectors literaris. Dirigida per Mireia Manresa (UAB).

S'han continuat fent les trobades, jornades i reunions que es duen a terme regularment i se n'han afegit de noves, fruit del dinamisme i de l'interès que la lectura mou a casa nostra

4 DIFUSIÓ I DIVULGACIÓ

4.1 Congressos, seminaris i reunions científiques

En aquest període s'han continuat fent les trobades, jornades i reunions que es duen a terme regularment i se n'han afegit de noves, fruit del dinamisme i de l'interès que la lectura mou a casa nostra. En destaquem les següents:

- **Món Llibre**

Més conegut com el *Sant Jordi dels infants*, se celebra el mes d'abril, a Barcelona. És un festival de literatura adreçat a nens i nenes fins a 12 anys, ple de contes, escriptors, espectacles, cinema, exposicions i màgia, en un entorn d'escenaris literaris amb un munt d'activitats organitzades amb la col·laboració d'editorials de literatura infantil d'arreu del país. El Món Llibre l'organitza l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, amb la col·laboració del Servei de Biblioteques de Barcelona, el CCCB i el MACBA.

Món Llibre l'organitza l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, amb la col·laboració del Servei de Biblioteques de Barcelona, el CCCB i el MACBA

- **Jornades Literatura i Educació**

Organitzades per l'Associació de Mestres Rosa Sensat en van celebrar la tercera edició el 2016 dedicada a la narració de viva veu. Sota el títol «Literatura oral. Narrar el món a través dels contes» va incloure la ponència inaugural de Roser Ros «Explicar el món (de les dones) a través dels contes».

La quarta edició, el 2017, va girar al voltant de les «Complexitats i reptes en l'aprenentatge inicial de la lectura i l'escriptura» i proposava reflexionar sobre els canvis i les trajectòries en relació amb l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura, amb la finalitat d'entendre el moment actual i

els reptes que planteja. Destaquem el diàleg, molt enriquidor, entre Rosa Gil i Montserrat Fons que va tancar la jornada.

- **Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya**

A Mollerussa, la 32a edició va escollir com a lema monogràfic «S'ha escrit un crim» i una part dels llibres que s'hi van exposar giraven al voltant dels crims en la literatura infantil i juvenil, així com els detectius. El certamen va incloure exposicions paral·leles amb les principals novetats editorials i també sobre els il·lustradors i autors de literatura infantil i juvenil convidats.

A Mollerussa han tingut lloc la 32a i la 33a edició del Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Catalunya

La 33a edició es va celebrar el 2017 amb el lema «Visca la revolució!». En paraules d'Anna Maria Macià, presidenta del CliJCAT (Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil), a la presentació del Saló: «Cadascú pot llegir-ho com vulgui, però nosaltres hem pensat que és un bon moment per repassar els contes que al llarg de la història han dit “no”: a vegades un gran no, una gran revolució; a vegades una de petita, íntima, que tan sols coneixem nosaltres».

- **Simposi 10 anys de LIJ**

Organitzat per celebrar les deu edicions del màster de Llibres i Literatura Infantil, va ser un punt de trobada obert per debatre sobre els darrers 10 anys de literatura infantil i juvenil. Hi van participar com a ponents Arnal Ballester, Brenda Bellorín, Carmen Diana Dearden, Reina Duarte, Teresa Duran, Daniel Goldin, Michèle Petit o Lluís Zendera, entre d'altres. Teresa Colomer va ser

l'encarregada d'obrir el Simposi amb una exposició sobre la creació i el desenvolupament del màster que organitza l'equip universitari GRETEL de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Banco del Libro de Venezuela.

El Simposi 10 anys de LIJ, organitzat per celebrar les deu edicions del màster de Llibres i Literatura Infantil, va ser un punt de trobada obert per debatre sobre els darrers 10 anys de literatura infantil i juvenil

- **Webinar sobre les biblioteques escolars com a facilitadores de la millora educativa**

La Fundació Bofill va organitzar un acte en línia sobre biblioteca escolar. Al seminari moderat per Eulàlia Espinàs, gestora de biblioteques i centres culturals, hi van participar Mònica Baró, professora de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona; Inés Miret, directora del Laboratorio Emilia, i Mariona Trabal, mestra i responsable de la Biblioteca Marta Mata de l'Escola Orlandai de Barcelona. Va ser una acció oberta a tothom (equips directius, mestres i professors, responsables de biblioteques escolars i bibliotecaris, etc.) en la qual també es va participar via Twitter.

- **Matinal Bibliomèdia**

Organitzada per aquest grup de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica per parlar de biblioteques escolars, es va celebrar l'11 de març del 2017 a l'escola Pere IV de Barcelona i va reunir mestres entestats a defensar la necessitat irrenunciable de la biblioteca escolar. Va inaugurar la jornada la conferència de Glòria Durban «La biblioteca escolar i els processos de transformació educativa que necessita l'escola» i es van fer dos tallers que van oferir dues mirades de la biblioteca escolar: «Laboratoris de lletres i imatges a l'escola», que busca fomentar la lectura, el llibre i la biblioteca a càrrec de Maria Gual, Araceli Ortega i Macarena Traviesa, i «Com orientar l'alumnat en la cerca d'informació en els seus projectes d'investigació», que busca formar l'estudiant en la recerca a càrrec de Carles Ortiz i Glòria Durban. A més, es van donar a conèixer les actuacions que com a grup es porten a terme, especialment la campanya «Per una biblioteca escolar viva».

La Matinal Bibliomèdia va reunir mestres entestats a defensar la necessitat irrenunciable de la biblioteca escolar

- **FLIC**

S'ha continuat celebrant el FLIC, la Festa de la Literatura, un festival d'accions, experiències i creació literària que convida les famílies a gaudir de la literatura i les arts, apostant per la innovació i l'experimentació en els diversos formats culturals. El 6è festival, es va celebrar el mes de gener de 2016, als recintes del CCCB i al MACBA amb una programació cultural d'accions literàries dedicades a l'aventura, el lema d'aquesta edició, que va presentar Roger de Gràcia, Playmodes, Farrés brothers i cia, Màrius Serra, Roser Ros, Josep Pedrals, Segni Mossi, Bel Olid, Anna Manso i Yoshihira Hioki com a caps de cartell. El mes de febrer de 2017, també als habituals recintes del CCCB i del MACBA, a la setena edició hi van participar com a caps de cartell Elisenda Roca, Clara Peya, Ariadna Peya, Nina Wehrle, Jordina Biosca, Yoshihira Hioki, MediaLab Prado i Roser Ros.

El FLIC ha apostat per la innovació i l'experimentació en els diversos formats culturals

- **Las tardes de Altamira**

L'editorial Ekaré ha iniciat un cicle de trobades molt interessants. La idea és senzilla: un cop al mes, conviden una persona relacionada amb la literatura infantil i juvenil. La primera de les trobades programades va ser a càrrec d'Arianna Squilloni i Anna Castagnoli, que van explicar la seva experiència com a jurat d'una de les fires més potents que hi ha ara mateix en el món de la il·lustració, la Fira de Bolonya. La següent va anar a càrrec de Teresa Duran, que va mostrar com ens hem d'acostar als àlbums il·lustrats, i una altra molt interessant va ser la conversa amb Lucas Ramada «Más allá del papel, la creación literaria y ficcional infantil en los reinos digitales». Totes del conferències es poden seguir en directe mitjançant l'aplicació Facebook Live.

L'editorial Ekaré ha iniciat un cicle de trobades molt interessants

- **Escola d'Estiu de Literatura Infantil i Juvenil**

Organitzada per la Universitat de Vic i l'Abadia de Montserrat s'han celebrat la setena (2016) i la vuitena (2017) escoles d'estiu. La del 2016 va estar centrada en els «Contes d'arreu del món i com explicar-los» i la del 2017 es va dedicar a la «Literatura parlada. L'art de dir i l'art d'explicar».

- **Trobada de Joves Lectors**

La Institució de les Lletres Catalanes (ILC) i el fòrum virtual «Què llegeixes?» van organitzar la III Trobada de Joves Lectors, el 30 de juny de 2017, a l'Arts Santa Mònica. En aquesta edició hi van participar joves que han adquirit l'hàbit de llegir i de compartir lectures com una forma de plaer i d'oci a través de clubs de lectura. Van explicar les seves vivències així com les seves experiències de lectura. També hi van participar professors, llibreters i gent que treballa per estimular la lectura entre els joves. Els ponents van ser Laura Borràs (directora de la ILC), Care Santos (escriptora), Marta Botet (jove lectora), Irene Vilchez (jove lectora), Fe Fernández (L'Espolsada), Sara Brujo (Llibreria Doria), Albert Carol (bibliotecari), Glòria Polls (professora d'institut), Jaume Sans (professor del CNL), i Juanfran (professor d'institut).

- **Jornada de Literatura i Creixement Emocional**

L'Institut de la Infància de Sant Cugat del Vallès va celebrar una jornada dirigida a educadors, professionals del món de la infància i amants de la literatura infantil en què es van oferir maneres diverses d'apropar-se als contes i als llibres. De les accions que es van viure en destaquem la conversa entre Anna Llenas, autora de llibres per a infants que va presentar el seu últim treball *Talpet terratrèmol*, i Verònica Bronstein, psicòloga i directora de l'Institut de la Infància, un interessant diàleg que va permetre apropar-se des d'una altra mirada als infants inquietos i moguts.

- **Fira de Bolonya**

La literatura infantil i juvenil de Catalunya i de les Illes Balears van ser les convidades de la Fira. Hi van participar una vuitantena de creadors (autors, il·lustradors, editors i llibreters). Sota el lema «Sharing a Future: Books in

Catalan», l'Institut Ramon Llull va programar una quarantena d'activitats i dues exposicions, comissariades per la llibretera Paula Jarrin i dissenyades per l'arquitecta Clara Solà-Morales. Ser convidats d'honor va comportar el foment de l'exportació del llibre infantil i juvenil, la promoció de la internacionalització dels il·lustradors catalans i balears i la consolidació de la imatge de marca de la il·lustració catalana contemporània.

Alguns joves que han adquirit l'hàbit de llegir i de compartir lectures com una forma de plaer i d'oci a través de clubs de lectura van participar en la III Trobada de Joves Lectors

La Jornada de Literatura i Creixement Emocional va permetre apropar-se des d'una altra mirada als infants inquietos i moguts

- **II Fira del Llibre Infantil i Juvenil de Girona**

Impulsada per la Fundació Llibreria Les Voltes, es va celebrar del 27 de març a l'1 d'abril de 2017 amb un cicle de xerrades sobre la lectura i activitats de participació de les famílies i les escoles durant el cap de setmana. Va ser un salt significatiu pel que fa a nombre d'activitats respecte a la I Fira celebrada l'any anterior.

- **Setmana de l'Àlbum Il·lustrat**

Celebrada del 6 al 12 de novembre de 2017, és una de les iniciatives més importants d'Àlbum Barcelona, la nova associació d'editorials independents que tenen com a objectiu principal donar visibilitat i rellevància social a l'àlbum il·lustrat amb propostes que desenvolupen conjuntament amb llibrers, biblioteques i escoles. La Setmana va incloure un centenar d'activitats a Barcelona ciutat i comarques. Les accions van ser a llibreries, escoles i biblioteques, i van consistir en trobades amb autors, tallers, xerrades al voltant del gènere i activitats lúdiques, destinades tant a nens com a joves i adults.

- **Jornada Biblioteca & Comunitat Educativa**

Sota el títol «Ignorats i ignorants?» va tenir lloc el dia 6 de setembre a l'Auditori Sant Ildefons de Cornellà de Llobregat, la tercera Jornada Biblioteca & Comunitat Educativa 2017.

Les tres ponències van incidir en l'interès que hi ha des del món educatiu i des de les biblioteques a trobar estratègies comunes i compartides, amb missatges potents sobre com es gestiona la cultura a Catalunya i cap on va el món educatiu. Jordi Artigal, bibliotecari a la Massagrà de Salt (Girona), va aportar la seva visió de bibliotecari de trinxera a una comunitat particular com és la de Salt. Mita Casacuberta, filòloga a la Universitat de Girona, va oferir la ponència titulada «Llegir ens fa lliures (sí, però només si en coneixem els mecanismes)» i Lupe Jover, professora d'educació secundària a l'IES María Guerrero Collado Villalba (Madrid) i autora de l'imprescindible *Un mundo por leer. Educación, adolescentes y literatura*, va parlar d'inclusió educativa, equitat social i defensa de la cultura i de la insubstituïble contribució de la biblioteca escolar.

4.2 Premis

Un aspecte rellevant ha estat que alguns hagin quedat deserts, la qual cosa fa pensar en la baixa qualitat dels textos presentats i alhora torna a incidir en la situació de precarietat en què es mouen els autors i autores de casa nostra. Ho va exposar de manera contundent la diputada de Catalunya Sí que es Pot, Gemma Lienas, instant el Govern de la Generalitat a vetllar perquè els escriptors i escriptores puguin guanyar-se la vida amb la seva feina davant del risc d'acabar «quedant-nos sense llibres», fomentant l'hàbit de la lectura i l'interès per «construir biblioteques personals», especialment entre els infants i joves. Va mostrar-se preocupada perquè a les escoles catalanes

La Setmana de l'Àlbum Il·lustrat és una de les iniciatives més importants d'Àlbum Barcelona, la nova associació d'editorials independent

Al llarg d'aquests dos anys s'han atorgat nombrosos premis literaris per fomentar el coneixement de la literatura infantil i juvenil

s'estan produint «pràctiques de socialització mal entesa» que fan que els infants i joves s'allunyin de l'interès per la lectura. De manera similar es va manifestar el col·lectiu Escrivim, una associació professional d'escriptores i escriptors de literatura infantil i juvenil que veu com els afecta la crisi econòmica, la manca de polítiques culturals que protegeixin la creació, el poc valor que se li dona al llibre actualment, etc. Aplega autors de prestigi com Jordi Sierra i Fabra, Jaume Celta, Meritxell Martí, Martín Piñol, Maite Carranza, Pere Martí, Àngel Burgas o Anna Manso, entre d'altres, i ha publicat un manifest que aporta reflexions sobre la situació actual i apunta possibles solucions de cara al futur.

Un segon aspecte que cal mencionar és la concentració de premis en la figura de l'escriptor i periodista Francesc Puigpelat (Balaguer, 1959), guanyador del premi Gran Angular de literatura juvenil per la novel·la *La ciutat secreta del Toubkal*, el premi Ciutat d'Olot per la novel·la *L'àliga perduda dels nazis*, el premi Folch i Torres per *La nena que es va convertir en mòbil*, el Protagonista Jove per *El nen que va xatejar amb Jack Sparrow* i altres premis adreçats a públic adult.

I no ens podem oblidar dels dos homenatges merescudíssims a dues figures pioneres de la literatura infantil i juvenil, molt presents durant l'any 2016: **Joaquim Carbó**, reconegut amb el guardó Marta Mata de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, i **Glòria Fuertes** de qui s'han commemorat els 100 anys del naixement amb nombrosos actes a les escoles i biblioteques d'arreu del país.

Alguns dels premis més prestigiosos que s'han lliurat han estat els següents:

Any 2016

- 11è premi de literatura infantil **Atrapallibres** (ClijCAT)
Categoria 9 anys: Anna Manso. *Amics monstruosos*. Animallibres.
Categoria 10 anys: Laia Longan. *Jo que vaig dormir amb lleons*. Animallibres.
Categoria 11-12 anys: Rodrigo Muñoz Avia. *El signe prohibit*. Edebé.
- 20è premi de literatura **Protagonista jove** (ClijCAT)
Categoria 13-14 anys: Lois Lowry. *L'home dels records*. Cruïlla.
Categoria 15-16 anys: Alejandro Palomas. *Un fill*. La Galera.
- 32è premi **Vaixell de Vapor** de literatura infantil
Maite Carranza. *La pel·lícula de la vida*. Cruïlla.
- 26è premi **Gran Angular** de literatura juvenil
Anna Manso. *Allò de l'avi*. Cruïlla.
- Premi **Josep M. Folch i Torres** de literatura infantil
Oriol Canosa. *L'illa de Paidonèsia*. La Galera.

Francesc Puigpelat ha concentrat un bon nombre de premis

En aquests dos anys han tingut lloc els homenatges merescudíssims a dues figures pioneres de la literatura infantil i juvenil: Joaquim Carbó i Glòria Fuertes

- Premi **Crítica Serra d'Or** (Publicacions de l'Abadia de Montserrat)
 Categoria infantil: Halil Bárcena. *Històries de Nasrudín*. Fragmenta.
 Categoria juvenil (creació): Gisela Pou. *La noia de la mitjanit*. Edebé.
 Categoria juvenil (coneixements): Lemniscates. *Arbres*. Ekaré.
- Premi Joaquim Ruyra
 Martín Piñol. *Sentinels*. La Galera.

Any 2017

- 12è premi de literatura infantil **Atrapallibres** (ClijCAT)
 Categoria 9 anys: Andreu Marín. *Brisca*. Cruïlla.
 Categoria 10 anys: Jordi Sierra i Fabra. *L'aprenent de bruixot i els invisibles*. Edebé.
 Categoria 11-12 anys: Francesc Puigpelat. *El nen que va xatejar amb Jack Sparrow*. Bromera.
- 21è premi de literatura **Protagonista Jove** (ClijCAT)
 Categoria 13-14 anys: Patrick Ness. *Un monstre em ve a veure*. Sembra Llibres.
 Categoria 15-16 anys: Gerard Bakker. *Les pereres fan la flor blanca*. Raig Verd.
- 27è premi **Gran Angular** de literatura juvenil
 Francesc Puigpelat. *La ciutat secreta del Toubkal*. Cruïlla.
- Premi **Crítica Serra d'Or** (Publicacions de l'Abadia de Montserrat)
 Categoria infantil: Eulàlia Canal. *Els fantasmes no truquen a la porta*. Animallibres.
 Categoria juvenil (creació): Silvestre Vilaplana. *La mèdium*. Bromera.
 Categoria juvenil (coneixements): Mònica Peitx. *La Mia es fa gran*. Joventut.
- Premi **Joaquim Ruyra** de narrativa juvenil
 Iván Ledesma. *Negorith*. La Galera.

5 PUBLICACIONS

Un indicador de l'interès per la lectura i la literatura és l'aparició d'obres de divulgació en format de llibre. L'últim referenciat en aquest observatori va ser el d'Enric Queralt *Llegir, més enllà de les lletres* de l'any 2012. Sortosament, en els darrers mesos se n'han publicat alguns que convé destacar:

- *Sota la pell del llop*, escrit per Eva Martínez, és un llibre que parla de contes i emocions, un estudi seriós que aporta una mirada nova als contes de sempre. En paraules de l'autora: «El que es proposa en aquest llibre va en la direcció de permetre al nen estar en contacte

Un indicador de l'interès per la lectura i la literatura és l'aparició d'obres de divulgació en format de llibre

amb els seus sentiments, siguin els que siguin, perquè progressivament pugui sentir que té permís per estar amb si mateix i comunicar-se amb el seu món emocional».

- Joan Portell ha escrit *Llegim? Com fer lectors entusiastes*. Publicat per l'Abadia de Montserrat, es tracta d'un assaig molt complet i ben estructurat que esdevé una eina útil per als mestres però també per a pares, mares i lletraferits en general. A la contraportada podem llegir: «Aquest llibre no són les instruccions d'ús de com fer lectors voraçs, ni el mètode infal·lible de com esdevenir un lector compulsiu. Tampoc no hi trobareu la paraula màgica per aconseguir que les biblioteques catalanes tinguin tots els llibres prestats, ni la poció que omplirà de llibres totes les biblioteques escolars».

però també per a pares, mares i lletraferits en general. A la contraportada podem llegir: «Aquest llibre no són les instruccions d'ús de com fer lectors voraçs, ni el mètode infal·lible de com esdevenir un lector compulsiu. Tampoc no hi trobareu la paraula màgica per aconseguir que les biblioteques catalanes tinguin tots els llibres prestats, ni la poció que omplirà de llibres totes les biblioteques escolars».

- Un altre llibre molt útil és *La literatura a l'educació infantil*, escrit per Cristina Corro i Neus Real, membres del GRETEL. Forma part de la col·lecció «Temes d'Infància» de l'Associació de Mestres Rosa Sensat (AMRS). Es tracta d'un assaig pensat per a les persones que es dediquen a l'educació infantil i necessiten recursos per a la formació de petits lectors literaris. El volum té l'origen en les sessions del Grup de Treball Art i Literatura de l'AMRS. Conté diverses experiències de les vivències dels infants menuts amb la literatura a l'escola bressol, al parvulari i a les biblioteques. Aporta moltes idees i propostes pràctiques, així com nombrosa bibliografia comentada.
- Escrit per Josep-Francesc Delgado, *El món de Michael Ende: vida, obra i antroposofia*, un assaig que ens apropa a la vida i obra de Michael Ende, va rebre el premi Miquel d'Engolasters d'Andorra 2016 i suposa el primer apropament panoràmic escrit en català a la vida i l'obra de l'autor de *La història interminable*.
- L'editorial Blackie Books ha publicat un recull d'articles escrits pel gran Gianni Rodari. Es titula *Escola de fantasia* i l'acompanya un subtítol prou eloqüent: *Reflexions sobre educació per a mestres, pares i nens*. Es tracta d'una edició molt acurada —portada de Bruno Munari, traducció de Bel Olid— que ofereix reflexions i propostes concretes al voltant del poder de la imaginació i del poder alliberador de la paraula.

És un bon moment perquè des de les biblioteques, esplais i escoles es recuperi l'hàbit de rebre revistes adreçades als infants

Ara que sembla que el temps de penúries econòmiques ha passat, és un bon moment perquè des de les biblioteques, esplais i escoles es faci un pensament per recuperar l'hàbit de rebre revistes adreçades als infants. També des de les famílies, és clar. De revistes infantils n'hi ha de molt bones, algunes de clàssiques i que han acompanyat una pila de generacions d'infants i joves com és el cas de *Cavall fort*, d'altres que ja estan arrelades i són una garantia de producte acurat i bonic com *Cucafera*, *El tatano*, *Tiroliro*, *Reporter Doc*, etc., i finalment hi ha les que arriben amb força per ajudar a

fer d'aquest país un lloc on la lectura formi part de la quotidianitat. És el cas de la nova revista *Namaka*, un projecte impulsat per Helena Ortiz i Sara Molina i fet realitat gràcies a un micromecenatge. Es presenta com la «revista infantil més divertida i salvatge» i ja han publicat quatre números.

Revista *GUIX*

Des del gener de 2010 la revista *GUIX*, que el mes de desembre de 2017 ha celebrat els 40 anys, inclou una secció fixa anomenada «Viure la lectura» on s'exposen experiències relacionades amb la lectura. Els números de l'any 2017, per exemple, giren al voltant de la idea que cal la implicació de tothom i així cada mes, des de diferents estaments o persones, s'explica com es col·labora per fer dels nostres infants millors lectors. Hi ha articles escrits per una regidora de cultura, una bloguera, una editorial infantil que dinamitza i organitza trobades amb alumnes, una llibretera vocacional, una mare d'una AMPA que col·labora de manera activa amb la biblioteca de l'escola, un membre d'un CRP, una autora de LIJ, una il·lustradora, etc.

6 TENDÈNCIES

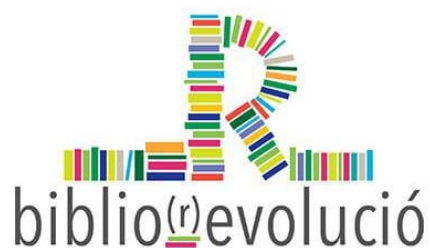
És arriscat preveure per on es mourà el món de la lectura però si fem cas dels indicadors s'intueixen alguns moviments. El més significatiu serà (o hauria de ser) la remuntada de l'ús de les biblioteques escolars, una peça clau que ha estat força abandonada i ha arribat a uns nivells de degradació notables. La biblioteca escolar encara segueix buscant el camí, el seu lloc al món i a l'escola. Es debat entre la paradoxa de veure's avalada per les recomanacions d'organismes internacionals i les lleis del nostre país, per una banda, i per la invisibilitat de la figura del bibliotecari escolar o la manca de pressupostos destinats al servei, per l'altra. I és estrany perquè els estudis d'investigació d'arreu fan palès que a les escoles que disposen d'una biblioteca escolar de qualitat i un bibliotecari qualificat —com és el cas dels centres educatius amb batxillerat internacional— els alumnes tenen més oportunitats d'èxit i els seus resultats acadèmics són millors. A l'estudi *Impact of school libraries on learning* fet a Escòcia, el 2013, es comprova que els alumnes dels centres amb biblioteca escolar obtenen puntuacions més altes en les proves de lectura, llenguatge, història o matemàtiques, i reïxen en alfabetització informacional, treballs per projectes, augment de coneixement i desenvolupament de la lectura, actitud més positiva cap a l'aprenentatge, major motivació i autoestima, etc.

La idea és mirar al futur i veure que els alumnes que hi ha ara a l'escola hauran de fer front a les exigències de la vida del segle XXI. Per tant, l'escola (la societat) s'ha de preocupar per ensenyar-los a pensar críticament, alimentar la seva necessitat d'aprenentatge, proporcionar recursos, fomentar la creativitat, establir un clima de confiança educatiu i desenvolupar mecanismes per absorbir nous coneixements, conscients que ara mateix ningú no sap amb què es trobaran, quines feines hauran de fer ni amb qui s'hauran de relacionar.

La remuntada de l'ús de les biblioteques escolars, una peça clau que ha estat força abandonada i ha arribat a uns nivells de degradació notables, hauria de ser una de les tendències de futur

L'escola (la societat) s'ha de preocupar per, alimentar la necessitat d'aprenentatge dels alumnes

Amb la implicació de tothom (escola, família, mitjans de comunicació de masses, etc.) serem un país lector quan des de l'Administració educativa — principalment— es faci una aposta clara i decidida per les Biblioteques Escolars de Qualitat (BEQ). Per aquest motiu és útil la tasca que promou la Fundació Bofill amb la crida Biblio(r)evolució, una iniciativa que busca centres

educatius que desitgin crear col·lectivament nous usos i models per a la seva biblioteca escolar, una crida oberta als centres educatius a repensar, somiar i cocrear els usos de la biblioteca per contribuir a uns aprenentatges més actius, més integrals, més respectuosos, més inclusius, més transformadors, més compromesos i més significatius.

Un altre dels moviments que s'estan produint és l'organització dels diferents col·lectius per fer front a realitats compartides. És el cas d'**Escrivim**, l'Associació d'Autors i Autoras de Literatura Infantil i Juvenil, presentada en el marc de la Setmana del Llibre en Català 2017 i impulsada per una trentena d'autors de reconegut prestigi com Maite Carranza, Care Santos, Jordi Sierra i Fabra o Gemma Lienas. Defensen un **manifest** on assenyalen, per exemple, que cal prestigiar socialment la creació i la figura dels treballadors literaris com a patrimoni, com a riquesa i inversió de futur de la col·lectivitat per mantenir i recrear un imaginari col·lectiu, una llengua viva i un futur millor. Un país sense creadors, sense joves amb voluntat creativa, està mancat d'imaginari, de somnis i de projectes. També conviden tots els sectors implicats en el procés de la creació i la difusió literària (editorials, llibreries, biblioteques, escoles, institucions) a debatre sobre el present i el futur de la creació de la literatura KMO.

També, sorgeixen noves llibreries com Lectors, al Tren! Espai de Llibres, una llibreria de Rubí, iniciativa de Montse Marcet, amb un concepte ben personal perquè només ofereix aquells llibres infantil i juvenils que recomanen especialment, sobretot d'editorials petites que no tenen espai a les llibreries més potents. A Barcelona s'han obert Som Negra, El Gat Pelut, La Carbonera, La Inexplicable i la Sendak, la majoria amb vocació d'atendre tot tipus de públic i, per tant, amb un espai per als infants i joves però també n'hi ha que prioritzen la LIJ com la Sendak. Són llibreries de barri amb voluntat de servei allà on no hi ha gaire oferta cultural ni una comunitat lectora arrelada.

I ens agradaria molt que la lectura, la literatura, tingués més presència en els mitjans. Malauradament hi ha ben poca oferta als diaris, a les ràdios i a les televisions. Confiam en un canvi de tendència.

Un altre dels moviments que s'estan produint és l'organització dels diferents col·lectius per fer front a realitats compartides

7 BIBLIOGRAFIA

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2016a). *Programa per a l'Avaluació Internacional de l'Alumnat (PISA). Resultats de Catalunya 2015*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

<http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2016/12/06/11/37/41a28543-5df4-4507-bc1b-b459f26088cb.pdf>. [Consulta: 15/02/2018].

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2016b). *Síntesi de resultats de l'avaluació PIRLS 2016*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. (Quaderns d'avaluació; 39).

<http://csda.gencat.cat/web/.content/home/consell_superior_d_avalua/pdf_i_altres/static_file/PIRLS2016.pdf>. [Consulta: 15/02/2018].

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2017a). *L'avaluació de 4t d'ESO 2017*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. (Quaderns d'avaluació; 37).

<http://csda.gencat.cat/web/.content/home/consell_superior_d_avalua/pdf_i_altres/static_file/quaderns37.pdf>. [Consulta: 15/02/2018].

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU EDUCATIU (2017b). *L'avaluació de sisè d'educació primària 2017*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. (Quaderns d'avaluació; 38).

<http://csda.gencat.cat/web/.content/home/consell_superior_d_avalua/pdf_i_altres/static_file/quaderns38.pdf>. [Consulta: 15/02/2018].

CORRERO, Cristina; REAL, Neus (ed.) (2017). *La literatura a l'educació infantil*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.

DELGADO, Josep-Francesc (2017). *El món de Michael Ende: vida, obra i antroposofia*. Lleida: Pagès.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE CULTURA (2017). *Pla de lectura 2020*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.

<<http://cultura.gencat.cat/ca/departament/plans-i-programes/ambit-sectorial/pla-de-lectura-2020/>>. [Consulta: 15/02/2018].

MARTÍNEZ PARDO, Eva (2017). *Sota la pell del llop*. Barcelona: Graó.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE. SECRETARÍA DE ESTADO DE EDUCACIÓN, FORMACIÓN PROFESIONAL Y UNIVERSIDADES. DIRECCIÓN GENERAL DE EVALUACIÓN Y COOPERACIÓN TERRITORIAL (2017). *PIRLS 2016. Estudio internacional de progreso en comprensión lectora. IEA. Informe español*. Madrid: Instituto Nacional de Evaluación Educativa. <https://www.mecd.gob.es/inee/dam/jcr:64541373-26c2-4e0f-b66c-79168c44bbec/PIRLS%202016%20INFORME%20NACIONAL_ONLINE_20dic.pdf>. [Consulta: 15/02/2018].

PORTELL, Joan (2017). *Llegim? Com fer lectors entusiastes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

RODARI, Gianni (2017). *Escola de fantasia*. Barcelona: Blackie Books.

Disponible a:

<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori>

Centelles, Jaume. «La lectura entre els infants i els joves a Catalunya (2016-2017)». *Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 5 (2018), p. 1-20.

<https://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori/article/view/337565>

Llicència Creative Commons

Reconeixement – NoComercial – SenseObraDerivada
(by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Biblioteconomia
i Documentació

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

ANUARI DE L'OBSERVATORI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2018

Editors

Lluís Agustí
Maite Comalat

